నినాదం
నిఖార్సైన జర్నలిజం

సాహితీ లహరి

ఆదివారం, ఫిబ్రవరి 8 , 2026

సాహిత్యం కేవలం అక్షర విన్యాసం కాదు; అది ఒక సామాజిక అవసరం. "సహితస్య భావ: సాహిత్యం" అన్నట్లుగా, సమాజానికి మేలు చేసే ఆలోచనల సమాహారమే సాహిత్యం. భారతీయ అలంకార శాస్త్రవేత్తలు సాహిత్య ప్రయోజనాన్ని అద్భుతంగా వివరించారు. ఆచార్య మమ్మటుడు తన కావ్యప్రకాశంలో" కావ్యం యశసే/ అర్థకృతే వ్యవహారవిదే శివేతరక్షతయే సద్యఃపరనిర్వృతయే/కాంతాసమ్మితతయోపదేశయుజే||" అని పేర్కొన్నాడు. అంటే కావ్యం వల్ల కీర్తి, ధనం, లోక వ్యవహార జ్ఞానం కలుగుతాయి. అమంగళం తొలగిపోతుంది (శివేతరక్షతయే). అన్నిటికంటే ముఖ్యంగా, ప్రియురాలు చెప్పినట్లుగా హితవును బోధించే 'కాంతాసమ్మిత' ఉపదేశం లభిస్తుంది. మానవుడిని సంస్కరించి, ఉన్నతుడిగా తీర్చిదిద్దడమే సాహిత్య ప్రధాన ప్రయోజనం. అది అంతా దార్ల మాట శతకంలో కనిపిస్తుంది.

పౌరాణిక దృష్టాంతాల ద్వారా విలువలు ప్రబోధిస్తున్న

దార్ల మాట శతకం

ఈ క్రమంలో తెలుగు సాహిత్యంలో 'శతకం' ఒక శక్తివంతమైన సాధనంగా నిలిచింది. పండితుల నుండి పామరుల వరకు అందరినీ ప్రభావితం చేయగలిగే ప్రక్రియ ఇది. భర్తృహరి తన సుభాషిత త్రిశతి (నీతి శతకం)లో:"సాహిత్య సంగీత కళా విహీనః సాక్షాత్ పశుః పుచ్ఛవిషాణహీనః ||"అని పేర్కొన్నాడు. అంటే సాహిత్యం, సంగీతం, కళల పట్ల అవగాహన లేని మనిషి తోక, కొమ్ములు లేని సాక్షాత్ పశువు వంటివాడు. అలాగే హితోపదేశంలో కూడా "ధర్మేణ హీనాః పశుభిః సమానాః" అని చెప్పబడింది. అంటే ఆహార నిద్రా, భయ మైథునాలు పశువులకు, మనుషులకు సమానమైనప్పటికీ, మనిషిని వివేకవంతుడిగా మార్చే 'నీతి' లేదా 'ధర్మం' లేనివాడు పశువుతో సమానం. ఈ ప్రాచీన నైతిక సూత్రాలనే వర్తమాన కాలానికి అన్వయిస్తూ, నిత్య జీవితంలో ఎదురయ్యే క్లిష్ట పరిస్థితుల్లో మనిషి ఏ మార్గంలో నడవాలో బోధించే బాధ్యతను తెలుగు శతక కవులు స్వీకరించారు. వేమన, సుమతీ వంటి ప్రాచీన శతకాలు తెలుగువారి నైతిక జీవితాన్ని శతాబ్దాలుగా శాసిస్తూనే ఉన్నాయి. అయితే, నేటి గ్లోబలైజేషన్ కాలంలో మానవీయ విలువలు అడుగంటుతున్నాయి. సాంకేతికత పెరిగినా సంస్కారం తగ్గుతున్న తరుణంలో, వర్తమాన సామాజిక స్థితిగతులకు అనుగుణంగా కొత్త నీతిని ప్రబోధించాల్సిన ఆవశ్యకత ఏర్పడింది. ఈ శూన్యాన్ని పూరిస్తూ, ఆచార్య దార్ల వెంకటేశ్వరరావు గారు తనదైన శైలిలో 'దార్ల మాట' (తేటగీతి) నీతి శతకాన్ని అందించారు. ప్రాచీన విలువలను ఆధునిక జీవనశైలికి అన్వయిస్తూ, సరళమైన భాషలో సమాజానికి ఒక కొత్త దిశానిర్దేశం చేసిన ఈ శతకంపై లోతైన అధ్యయనం నేటి తరం విద్యార్థులకు ఎంతో అవసరం. 2021లో వెలువడిన 'దారి పూలతోట దార్ల మాట' (ఆటవెలది) తర్వాత వచ్చిన ఈ తేటగీతి శతకం, 'దారి చూపించునట్టిది దార్ల మాట' అనే మకుటంతో పాఠకుల అంతఃశ్చేతనను మేల్కొల్పుతోంది.

పౌరాణిక గాథలతో కుటుంబ విలువల బోధన:

ఈ శతకంలో తల్లిదండ్రుల సేవతో పాటు, 'మంచి మిత్రుడు' ఎలా ఉండాలి అనే విషయానికి పురాణాల లోని శ్రీకృష్ణ-కుచేల సఖ్యాన్ని , 'ధర్మం' విజయానికి ఎలా దారి తీస్తుందో చెప్పడానికి మహాభారత నేపథ్యాన్ని కవి అద్భుతంగా వాడుకున్నారు. కుటుంబంలో ఇచ్చిన మాటను నిలబెట్టుకోవడం ఆ వంశానికే వన్నె తెస్తుంది.

"వంశ గౌరవ మన్నది వాక్కు తోడ
సత్య మెప్పుడు వీడక సాగ వలయు
మాట తప్పని వానికి మన్న నబ్బు
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట"

ఇది రామాయణంలోని శ్రీరాముని (క్రీ.పూ. 5000 ఏళ్ల క్రితం) 'ఏక వాక్య' పరిపాలనకు నిదర్శనం. ఇచ్చిన మాట కోసం రాజ్యాన్ని త్యాగం చేయడం వల్ల ఇక్ష్వాకు వంశం చరిత్రలో అమరమైంది. కుటుంబంలో సభ్యులు ఒకరికొకరు నమ్మకంగా, సత్యంతో ఉన్నప్పుడే ఆ వంశం గౌరవించబడుతుందనే పౌరాణిక సత్యాన్ని కవి ఎంతో బలంగా మనసులో నాటుకుపోయేలా చెప్పారు.

మాతృత్వం - త్యాగశీలత :

మూర్తిమత్వ వికాసంలో మాతృప్రేమ ఒక గొప్ప సంస్కార పరిమళాన్ని ఈ శతకంలోని కొన్ని పద్యాలలో చూడవచ్చు.

"ఆకలిని తీర్చు తల్లిని ఆదు కొనగ
ఆమె త్యాగము మరువని హృదయ మదియె
ప్రేమ పంచెడి మాతయే దైవ మౌను
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట"

ఇది భాగవతంలోని శ్రీకృష్ణుని (క్రీ.పూ. 3100 ప్రాంతం) మాతృభక్తిని స్ఫురింపజేస్తుంది. విశ్వమంతా తన నోటిలో ఉన్నా, తల్లి యశోదకు బిడ్డగా లోబడి ఉండటం ఆయన గొప్పతనం. తల్లిని దైవంగా భావించే సంస్కారమే మనిషిని చరిత్రలో మహోన్నత వ్యక్తిగా తీర్చిదిద్దుతుందనే భావోద్వేగ సత్యాన్ని కవి ఇక్కడ ఆవిష్కరించారు.

కుటుంబ అనుబంధాలు - నైతిక విశ్లేషణ

తల్లి, తండ్రి, అన్నయ్య, తమ్ముడు, సోదరి, భార్య వంటి కుటుంబ సంబంధాలను ఈ శతకంలో చక్కని దృష్టాంతాలతో వివరించడం ఒక విశేషం.

నవ మాసములు మోసి నడక నేర్పి
ఆకలిని తీర్చు తల్లిని ఆదు కోవ
ప్రేమ పంచెడి మాతయే దైవ మనగ
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట.

ఇది భాగవతంలోని శ్రీకృష్ణుని (క్రీ.పూ. 3102 ప్రాంతం) మాతృభక్తిని స్ఫురింపజేస్తుంది. విశ్వరూపాన్ని చూపిన పరమాత్మ కూడా యశోదమ్మ ప్రేమకు కట్టుబడినట్లు, మనిషికి తన తల్లిని మించిన దైవం లేదని ఈ పద్యం బోధిస్తుంది.

కష్ట పడి నిన్ను పెంచెడి కన్న తండ్రి
వంశ గౌరవ మెప్పుడు నిలుప జూచు
తండ్రి మాటను మరువని తనయు డొప్ప
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట.

రామాయణంలోని శ్రీరాముడు (త్రేతాయుగం) తండ్రి మాట కోసం రాజ్యాన్ని తృణప్రాయంగా వదిలి అడవులకు వెళ్ళిన చారిత్రక సత్యాన్ని ఇది ప్రతిబింబిస్తుంది. తండ్రి ఆశయాలను గౌరవించడమే బిడ్డల ప్రథమ కర్తవ్యం.

తండ్రి వలె నిన్ను సాకెడి త్యాగ శీలి
అన్న అండగ నున్న చో భయము లేదు
అన్న అడుగుల జాడల నడువ వలయు
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట.

భారతంలో ధర్మరాజు అడుగుజాడల్లో నడిచిన భీమార్జున నకుల సహదేవుల అనుబంధం ఇక్కడ స్మరణీయం. అన్నను తండ్రిగా భావించే సంస్కారం కుటుంబ సౌభాగ్యానికి మూలం.

కష్ట కాలాన తోడుగ కలిసి నిలుచు
అన్న మాటకు విలువను ఆదరించు
తమ్ము డన్నను ప్రాణము తనయు డనగ
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట.

రామాయణంలో లక్ష్మణుని (క్రీ.పూ. 5000 ఏళ్ల క్రితం) నిస్వార్థ సేవ ఇక్కడ అద్భుత దృష్టాంతం. అన్న సుఖం కోసం తన సుఖాన్ని వదిలిన తమ్ముడున్న ఇల్లు నందనవనమవుతుంది.

అమ్మ వలె నీకు మమతను పంచ గలుగు
ఆడ పడుచును గౌరవ పరచ వలయు
అక్క చెల్లెలి దీవెన అండ యగును
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట.

ఇది భారతంలోని సుభద్ర పట్ల కృష్ణార్జునులు చూపిన గౌరవాన్ని గుర్తు చేస్తుంది. సోదరిని ఆదరించే చోట సంస్కారం పరిమళిస్తుంది.

సుఖము కష్టము సమముగ జూచు నామె
భార్య గౌరవ మున్న చో భాగ్య మబ్బె
సతిని గౌరవ మించిన శాంతి కలుగు
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట.

అరణ్య వాసంలోనూ శ్రీరాముని వెన్నంటి నిలిచిన సీతమ్మ ఆదర్శం ఇక్కడ కనిపిస్తుంది. భార్యను అర్ధాంగిగా గౌరవించే కుటుంబమే ఆర్థికంగా, సామాజికంగా వృద్ధి చెందుతుంది.

మంచి గుణముల బిడ్డలు వంశ జ్యోతి
చదువు నేర్చిన బిడ్డలే సంపద యిల
వినయ మున్నచో బిడ్డల గెలుపు నిశ్చయము
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట.

లోక కళ్యాణం కోసం తండ్రిని ఎదిరించి నిలిచిన ప్రహ్లాదుని (క్రీ.పూ. పురాణ కాలం) జ్ఞాన వైరాగ్యాలు ఇక్కడ స్ఫూర్తిదాయకం. సంతానానికి ఆస్తి కంటే సంస్కారాన్ని ఇవ్వడం ముఖ్యం.

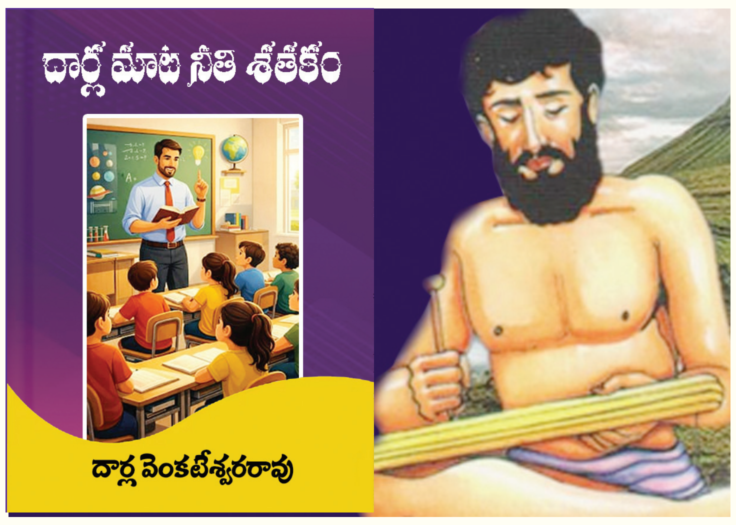

కలిసి మెలిసియు నున్న చో బలము కలుగు
విడిచి పోయిన కష్టము కలుగు నెపుడు
ఐక్య మత్యమే లోకాన గొప్ప శక్తి
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట.

ప్రపంచ యుద్ధాల కాలంలో (1914-1945) ఐక్యత లేని రాజ్యాలు ఎలా కూలిపోయాయో చరిత్ర చెబుతుంది. విభజన వినాశనానికి, ఐక్యత వికాసానికి దారి తీస్తుందని ఈ పద్యం హెచ్చరిస్తుంది.

నమ్మకమ్మే గద మరి నవని యందు
మోస మెన్నడు జేయక మొనసి బ్రతుకు
నిజము పల్కెడి వానికె నిశ్చయముగ
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట.

సత్యం కోసం సర్వస్వాన్ని త్యాగం చేసిన హరిశ్చంద్రుని (త్రేతా యుగం) చరిత్ర ఇక్కడ గొప్ప దృష్టాంతం. కుటుంబ సభ్యుల మధ్య నమ్మకమే అసలైన పునాది.

ప్రేమ పంచెడి మనసులే పృథివి యందు
శాంతి మార్గము వీడక సాగ వలయు
ధర్మ మెప్పుడు రక్షించు ధరను నిలచి
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట.

ఇది మహాత్మా గాంధీ (1869-1948) అహింసా సిద్ధాంతాన్ని, ధర్మో రక్షతి రక్షితః అనే పురాణ సూక్తిని మేళవిస్తుంది. ద్వేషం కంటే ప్రేమ శక్తివంతమైనదని, అదే కుటుంబానికి, లోకానికి క్షేమమని ఈ పద్యం సిద్ధాంతీకరిస్తుంది.

నిస్వార్థ స్నేహం - శ్రీకృష్ణ, కుచేల అనుబంధం:

మంచి మిత్రుడి లక్షణాన్ని వివరిస్తూ కవి ఒక పద్యాన్ని ఇలా మలిచారు:

ఆప దందున ఆదుకొను నట్టి వాడె
మంచి మిత్రుడు జగతిని మరువ వలదు
అద్ద మట్లుగ నిజమును నాడ వలయు
దారి చూపించు నట్టిది దార్లమాట.

భాగవత పురాణంలో శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకాధీశుడై ఉండి కూడా, దారిద్ర్యంలో ఉన్న తన బాల్య మిత్రుడు కుచేలుడిని ఆలింగనం చేసుకుని ఆదరిస్తాడు. ఏమీ ఆశించకుండానే మిత్రుడి కష్టాలను తీరుస్తాడు. కవి ఈ పద్యంలో అదే స్ఫూర్తిని పంచుతున్నారు. ధనం, హోదా ఉన్నప్పుడు వచ్చే స్నేహితుల కంటే, ఆపదలో ఉన్నప్పుడు అండగా నిలబడేవాడే 'నిజమైన మిత్రుడు' అని చెప్పడం ద్వారా శ్రీకృష్ణుని స్నేహ ధర్మాన్ని ఇక్కడ స్ఫురింపజేశారు.

ధర్మో రక్షతి రక్షితః - భారతీయ ధర్మ సూత్రం:

ధర్మం, సత్యం యొక్క శక్తిని వివరిస్తూ కవి ఇలా వర్ణించారు.

ధర్మ మెప్పుడు రక్షించు ధరణి నిలచి
న్యాయ మార్గము వీడక నడవ వలయు
సత్య నిరతియే మనిషికి శక్తి యగును
దారి చూపించు నట్టిది దార్లమాట.

"ధర్మో రక్షతి రక్షితః" అనే సుప్రసిద్ధ పౌరాణిక సూత్రం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. మహాభారత యుద్ధంలో పాండవులు ధర్మ పక్షాన నిలిచారు కాబట్టే, భగవంతుని అండతో విజయం సాధించారు. అధర్మం తాత్కాలికంగా గెలిచినట్లు కనిపించినా, అంతిమంగా ధర్మమే లోకాన్ని కాపాడుతుందనే సనాతన సత్యాన్ని కవి ఇక్కడ నొక్కి చెప్పారు. సత్యమే హరిశ్చంద్రుడికి, ధర్మరాజుకు ఏ విధంగా శక్తిని ఇచ్చిందో, నేటి సామాన్యుడికి కూడా అదే శక్తినవుతుందని కవి విశ్లేషించారు.

గురుశిష్య సంబంధం - గురుదేవోభవ:

గురువు ప్రాముఖ్యతను వివరిస్తూ కవి చెప్పిన పద్యంలో గురు బ్రహ్మ తత్త్వం ధ్వనిస్తుంది.

గురువు నేర్పిన విద్యయే గురుతు నిలుచు
జ్ఞాన దీపము వెలిగించు నవని యందు
గురుని దీవన నున్న చో గెలుపు నిశ్చయము
దారి చూపించు నట్టిది దార్లమాట.

పురాణాల్లో ద్రోణాచార్యుడు, వశిష్ఠుడు వంటి గురువుల మార్గదర్శకత్వంలో శిష్యులు ఏ విధంగా అజేయులయ్యారో మనకు తెలుసు. "ఆచార్య దేవోభవ" అనే ఉపనిషత్ వాక్యాన్ని కవి ఇక్కడ పద్య రూపంలో పునరుద్ధరించారు. గురువు కేవలం అక్షరాలు నేర్పేవాడు కాదు, హృదయంలో జ్ఞాన దీపాన్ని వెలిగించే 'సంస్కార ప్రదాత' అని వర్ణించడం ద్వారా భారతీయ సాంస్కృతిక మరియు పౌరాణిక వారసత్వాన్ని కవి చాటి చెప్పారు.

సాంఘికీకరణ ప్రక్రియలో కుటుంబం, పాఠశాల, కళాశాల, విశ్వ విద్యాలయం ... అత్యంత ముఖ్యమైనవి. ఇక్కడ ఏర్పడిన పునాదులే ఆ వ్యక్తిని ఉత్తమ పౌరుడిగా తీర్చిదిద్దడంలో సహకరిస్తుంది. ఇక్కడ పెరిగిన విధానమే సమాజంలో కనిపిస్తుంది. ఈ విషయాలను ఈ శతకంలో ఎంతో సాధికారికంగా వర్ణించారు కవి. వీరుడిగా తీర్చిదిద్దడం ఇక్కడ గొప్ప సామాజిక దృష్టాంతం.

బాల్యం - పాఠశాల క్రమశిక్షణ (Formal Schooling):

అక్షర జ్ఞానంతో పాటు సామాజిక మర్యాదలను నేర్చుకునే దశ ఇది.

బడిని నేర్చిన విలువలె బ్రతుకు బాట
పుస్తకమ్ముల జ్ఞానము పుడమి రక్ష
వినయ మున్న చో విద్యయు విల్లసిలును
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట.

ప్రాచీన గురుకులాల్లో విద్యార్థులు సమిధలు సేకరించడం నుండి వేదాధ్యయనం వరకు చేసేవారు. "వినయమున్నచో విద్యయు విలసిలును" అనడంలో 'విద్యా దదాతి వినయం' అనే సంస్కృత సూక్తిని కవి ఇక్కడ సాంఘికీకరణకు పునాదిగా మార్చారు.

కౌమారం - కళాశాల లక్ష్యశుద్ధి (Skill and Focus):

ఈ దశలో విద్యార్థి తన మూర్తిమత్వాన్ని బాహ్య ప్రపంచం నుండి కాపాడుకుంటూ లక్ష్యం వైపు సాగాలి.

తనదు రూపము తానును తలవ వలయు
వేష భాషల వింతలు వెలయ వలదు
అచ్చ తనమున బ్రతుకగ అంద మబ్బు
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట.

మహాభారతంలో కర్ణుడు తన మిత్రుడు దుర్యోధనుడి కోసం తప్పుడు దారిలో వెళ్ళడం వల్ల పతనమయ్యాడు. కానీ అర్జునుడు లక్ష్యశుద్ధితో ఉన్నత విద్యను సాధించాడు. కళాశాల దశలో స్నేహం అనేది వ్యక్తిని నిర్మించవచ్చు లేదా పతనం చేయవచ్చు. అందుకే "చెడును వీడి మంచిని చేరవలయు" అని కవి ఇక్కడ విద్యార్థులను హెచ్చరించారు.

యవ్వనం - విశ్వవిద్యాలయ వివేకం (Higher Wisdom):

విశ్వవిద్యాలయ స్థాయికి వచ్చేసరికి కేవలం మార్కులు మాత్రమే కాదు, సమాజాన్ని మార్చే ఆలోచనలు రావాలి.

శాస్త్ర జ్ఞానము పెరిగిన చాల దనగ
మానవత్వపు విలువలె మనిషి కందము
లోక రీతిని దెలిసిన లోక జ్ఞాని
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట.

చారిత్రక మేధావి డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ (1891-1956) ప్రపంచ ప్రఖ్యాత విశ్వవిద్యాలయాలలో చదివినా, తన జ్ఞానాన్ని సమాజంలోని అట్టడుగు వర్గాల విముక్తి కోసం వాడారు. ఉన్నత విద్య అభ్యసించే వ్యక్తి కేవలం మేధావిగానే కాదు, 'మానవత్వపు విలువలు' కలిగిన పౌరుడిగా నిలబడాలని కవి ఇక్కడ సిద్ధాంతీకరించారు.

పరిణతి - సమాజంలో ఉత్తమ పౌరుడు (The Ideal Citizen):

చివరకు అన్ని దశలు దాటిన వ్యక్తి సమాజానికి ప్రతిఫలంగా ఏమి ఇస్తున్నాడనేదే ముఖ్యం.

నలుగురైనను మెచ్చగ నడుప వలయు
మంచి వాడును లోకాన వెలయ వలయు
ధర్మ మెప్పుడు రక్షించు ధరణి నిలచి
దారి చూపించు నట్టిది దార్ల మాట.

ఇది మహాత్మా గాంధీ (1869-1948) జీవితాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. ఆయన పొందిన విద్య, ఎదుర్కొన్న అనుభవాలు చివరకు ఆయనను ఒక 'మహాత్ముడిగా' సమాజానికి అర్పించాయి. "నలుగురు మెచ్చడం" అంటే వ్యక్తి సామాజిక బాధ్యతను (Social Responsibility) నెరవేర్చడమే. సారాంశంగా చెప్పాలంటే, ఆచార్య దార్ల వెంకటేశ్వరరావు గారి 'దార్ల మాట' శతకం కేవలం ప్రాచీన నీతులను వల్లెవేసే పుస్తకంగా చూడలేం; అది ఆధునిక మానవుడిని సంస్కరించే ఒక 'మానవీయ మ్యానిఫెస్టో'గా కనిపిస్తుంది. సాంఘికీకరణ ప్రక్రియలో కుటుంబం వేసిన సంస్కార పునాది నుండి, విశ్వవిద్యాలయం ప్రసాదించిన వివేకం వరకు, మనిషి ఎలా ఒక పరిపూర్ణ మూర్తిమత్వాన్ని (Personality) సంతరించుకోవాలో కవి దీనిలో సోదాహరణంగా వివరించారు. పౌరాణిక గాథలను వర్తమాన సామాజిక సంక్షోభాలకు అన్వయించడం ద్వారా, ఈ శతకం పాఠకులకు/ విద్యార్థులకు ఒక చారిత్రక స్పృహను, నైతిక స్థైర్యాన్ని కల్పిస్తోంది. గ్లోబలైజేషన్ ఉధృతిలో కొట్టుకుపోతున్న విలువలను కాపాడుకోవడానికి 'దార్ల మాట' ఒక ఆత్మీయమైన దిక్సూచిలా నిలుస్తుంది. విద్యార్థులు, మేధావులు, సామాన్య పాఠకులు తప్పక చదవాల్సిన ఈ శతకం, తెలుగు నీతి సాహిత్య చరిత్రలో తనకంటూ ఒక ప్రత్యేక స్థానాన్ని పదిలం చేసుకుంటుంది. ధర్మం వైపు నడిచే ప్రతి అడుగుకూ, నిజాయితీతో కూడిన ప్రతి బ్రతుకూ 'దారి చూపించునట్టిది దార్ల మాట' అన్న మకుటం ఒక నిరంతర ప్రేరణగా ఎంతో ఔచిత్యంతో ఉందనిపిస్తుంది.

(ఈ శతకంలోని మరికొన్ని అంశాలను మరొక వ్యాసంలో తెలుసుకుందాం)

డి. సాయినాథ్ రెడ్డి,
సెంట్రల్ యూనివర్సిటీ, హైదరాబాద్

కవి సార్వభౌములు - కనకాభిషేకాలు

సాహితీ చరిత్రలో ఒక కవి లేదా పండితుని ప్రతిభ, అఖండమైన పాండిత్యం, అపూర్వమైన సృజనాత్మకతకు లభించిన అత్యున్నత గౌరవం కనకాభిషేకం. ఇది కేవలం భౌతిక సన్మానం మాత్రమే కాదు, ఒక కవి శిరస్సుపై పాలకుల ఆశీస్సులు, ప్రజల మన్ననలు, అక్షరాల ఔన్నత్యానికి దక్కిన శిఖర సమానమైన గౌరవం. బంగారు నాణేలు లేదా దీనారటంకాలతో కవి శిరస్సుపై అభిషేకం చేయడం ఈ సత్కారపు అసాధారణ వైభవానికి, ఆనాటి పాలకుల ఉదార కళాపోషణకు శాశ్వత నిదర్శనం. ఈ అరుదైన గౌరవాన్ని కవిసార్వభౌముడు శ్రీనాథుని నుండి దక్షిణాంధ్ర యుగపు కవయిత్రులు, ఆధునిక కవుల వరకు అందుకుని తరించారు. తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రబంధ యుగానికి ఆద్యుడిగా, కవిసార్వభౌమ బిరుదాంకితుడిగా వెలుగొందిన శ్రీనాథుడు (క్రీ.శ. 15వ శతాబ్దం) ఈ అపూర్వ గౌరవాన్ని పొందిన తొలి తెలుగు కవిగా ప్రసిద్ధి చెందారు. కొండవీటి రెడ్డి రాజుల వద్ద విద్యాధికారిగా పనిచేసిన శ్రీనాథుడు, విజయనగర సామ్రాజ్యాధీశుడైన ప్రౌఢ దేవరాయల (రెండవ ప్రౌఢ దేవరాయలు, క్రీ.శ. 1423-1447) ఆస్థానాన్ని సందర్శించడం ఈ చారిత్రక ఘట్టానికి నాంది. రాయల సభలో అఖండ పాండిత్యంతో ప్రసిద్ధి చెందిన గౌడ డిండిమ భట్టారకునితో ఆయన వాదోపవాదాలు జరిపి, తన అసాధారణ కవితా ప్రౌఢితో, అద్భుతమైన వాక్పటిమతో అతడిని ఓడించారు. ఈ అసాధారణ విజయానికి సంతోషించిన రాయలు, డిండిమ భట్టు పాండిత్య చిహ్నమైన కంచు ఢక్కను పగులగొట్టించి, శ్రీనాథునికి 'కవిసార్వభౌమ' బిరుదును ప్రదానం చేశారు. అంతటితో ఆగకుండా, రాయలు తన ముత్యాలశాలలో ఉన్నతమైన ఆసనంపై శ్రీనాథుణ్ణి కూర్చుండబెట్టి, ఆయన శిరస్సుపై దీనారటంకాలు (బంగారు నాణేలు) ధారలాగా పోసి కనకాభిషేకం చేశారు. ఈ మహోన్నత సన్మానాన్ని శ్రీనాథుడు స్వయంగా తన చాటు పద్యంలో: "దీనారటంకాల తీర్థమాడించితి దక్షిణాధీశు ముత్యాలశాల...పగలగొట్టించి తుద్భట వివాదప్రౌఢి గౌడ

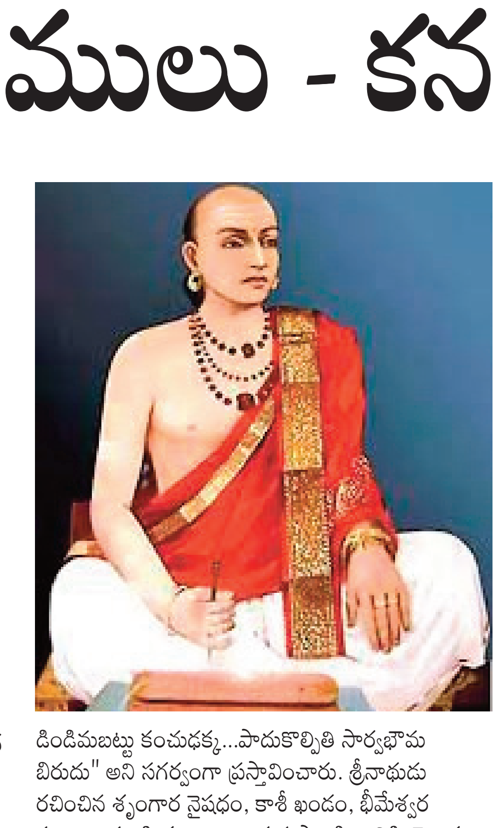

డిండిమభట్టు కంచుఢక్క...పాదుకొల్పితి సార్వభౌమ బిరుదు" అని సగర్వంగా ప్రస్తావించారు. శ్రీనాథుడు రచించిన శృంగార నైషధం, కాశీ ఖండం, భీమేశ్వర పురాణం వంటి గ్రంథాలు ఆయన పాండిత్యానికి, తెలుగు కవిత్వానికి ఆయన జోడించిన ప్రౌఢిమకు తార్కాణాలు. తదనంతర కాలంలో, నాయక రాజుల యుగం (దక్షిణాంధ్ర యుగం, క్రీ.శ. 17వ శతాబ్దం)లో కవి పోషణ శిఖరాగ్రానికి చేరింది. తంజావూరు పాలకుడైన రఘునాథ నాయకుడు (క్రీ.శ. 1600-1634), స్వయంగా కవిగా, సంగీతజ్ఞుడిగా, ఆంధ్రభోజుడుగా కీర్తింపబడ్డాడు. రఘునాథ నాయకుడు తన బాల్యంలోనే 'పారిజాతాపహరణము'ను అత్యాశువుగా రచించినందుకు అతని తండ్రి అచ్యుతప్ప నాయకుడిచే కనకాభిషేకం పొందినట్లు యజ్ఞనారాయణ రాజచూడామణి దీక్షితులు పేర్కొన్నారు. అంతేకాక, రఘునాథ నాయకుడి ఆస్థానంలో అత్యంత గౌరవనీయ స్థానం పొందిన బహుభాషా కోవిదురాలు, అష్టావధాన పండితురాలు అయిన కవయిత్రి మధురవాణికి కూడా ఆయన కనకాభిషేకం చేశారు. ఈమె, రాజు స్వయంగా తెలుగులో రచించిన 'రఘునాథ రామాయణం'ను అత్యంత ప్రతిభావంతంగా సంస్కృత భాషలోకి 'రఘునాథ రామాయణ సారము' పేరిట అనువదించి, రాజును సంతృప్తురాలిని చేసింది. ఆమె పాండిత్య ప్రకర్షకు మెచ్చిన రఘునాథ నాయకుడు స్వర్ణ ముద్రికలతో ఆమెకు కనకాభిషేకం చేయగా, ఈ అపూర్వ సంఘటన దక్షిణాంధ్ర యుగంలో ఒక మహిళా కవయిత్రికి వైదుష్యం కారణంగా లభించిన అత్యున్నత గౌరవంగా చరిత్రలో నిలిచిపోయింది. మధురవాణి రచించిన సంస్కృత కావ్యం 'రామాయణ సార కావ్య తిలకము' తొమ్మిదవ సర్గాంత గద్యాలలో "...ప్రౌఢశ్రీరఘునాథనాయక కృతి స్వర్ణాభిషేక క్రియ"...కలదానని సగర్వంగా చెప్పుకున్నారు.

మహిళా కవయిత్రులలో కనకాభిషేక సత్కారం పొందిన మరొక ప్రముఖురాలు పసుపులేటి రంగాజమ్మ. ఈమె తంజావూరును పాలించిన నాయక రాజు, రఘునాథ నాయకుని కుమారుడు విజయరాఘవ నాయకుడి ఆస్థాన కవయిత్రిగా ఉండేవారు. రంగాజమ్మ తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో స్త్రీలలో మొట్టమొదటిసారిగా కనకాభిషేక సత్కారం పొందిన కవయిత్రిగా సాహిత్య చరిత్రకారులచే గుర్తింపు పొందారు. ఆమె రచించిన మన్నారు దాస విలాసము, ఉషా పరిణయము వంటి కావ్యాలు ఆమె శృంగార కవిత్వం, యక్షగాన ప్రక్రియపై ఆమెకు ఉన్న పట్టును తెలియజేస్తాయి. ఆమె తన 'ఉషాపరిణయం' గ్రంథంలోని గద్యలో, "...నీతి విద్యావిశారదయు, విజయరాఘవ మహీ/పాలవిరచిత కనకాభిషేకయు/విద్వత్కవిజన స్తవనీయవివేకయు..." అని తనను తాను సగర్వంగా వర్ణించుకున్నారు. ఈ ఉదంతాలు నాయక రాజులు కులమతాలకు అతీతంగా కేవలం వైదుష్యానికే అత్యధిక ప్రాధాన్యత ఇచ్చేవారనే విషయాన్ని స్పష్టం చేస్తాయి. ఆ తదనంతరం, తంజావూరును జయించిన మొదటి ఏకోజీ కుమారుడు శహాజీ (క్రీ.శ.1684-1712) ఆస్థాన కవులలో ముఖ్యుడైన నివర్తి శేషాచలపతి కవి కూడా కనకాభిషేకం పొందినట్లు చారిత్రక ఆధారాల వలన తెలుస్తున్నది. శేషాచల కవి అష్టభాషా విశారదుడు, ఆంధ్రపాణిని బిరుదాంకితుడు. ఇతడు ఆంధ్ర వ్యాకరణాన్ని సంస్కృతంలో, శహరాజ విలాసము, సరస్వతీ కళ్యాణము వంటి యక్షగానాలను తెలుగులో రచించి ఆస్థానాన్ని మెప్పించారు.

మధ్యయుగాలలో రాజులచే అభినందించబడిన కనకాభిషేక సంప్రదాయం ఆధునిక కాలంలో కూడా కొనసాగింది. దీనికి నిదర్శనం శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి గారికి 1948 సంవత్సరంలో జరిగిన కనకాభిషేక సన్మానం. ఈ సన్మానం కేవలం రాజుల ఆస్థానంలో కాక, తెలుగు సమాజం తరపున కవులు, పండితులు, సాహితీ ప్రియుల సమక్షంలో జరిగింది. ఈ సందర్భంగా కవులు, పండితులు పాల్గొని, ఆయన ప్రతిభను, పాండిత్యాన్ని, 'అభినవ తిక్కన' బిరుదును కీర్తిస్తూ పద్యాలు రచించారు. ఈ సందర్భంగా ప్రచురించిన సన్మాన సంచికలో శ్రీ పూతలపట్టు శ్రీరాములు రెడ్డి గారు తుమ్మలవారి గౌరవాన్ని గత కవిరాజుల గౌరవాలతో పోలుస్తూ: "కనకాభిషేకమ్ము గాంచిన శ్రీనాథుఁ, దేనుఁ గునెక్కి యూరేగ లేదు... యిన్నియును పిల్చి కవులె నీకీయ గంటి...సరస! యభినవతిక్కన బిరుదవిభవ !/తుమ్మలాన్వయ కలశాబ్ధి తుహినకరణ !" అని ప్రశంసించడం జరిగింది. ఈ సన్మానం, ఆధునిక యుగంలో కూడా తెలుగు సమాజం కవిత్వానికి, పాండిత్యానికి అత్యున్నత విలువను కొనసాగించిందని, రాజపోషణ లేకున్నా సామాజిక గౌరవం ద్వారా కవులను సత్కరించవచ్చనే సంప్రదాయాన్ని నిరూపించింది.

ఈ విధంగా, శ్రీనాథుడు, రఘునాథ నాయకుడు, మధురవాణి, పసుపులేటి రంగాజమ్మ, నివర్తి శేషాచలపతి కవి, తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి వంటి కవిరాజులు, కవయిత్రులు తమ సాహిత్య కృషికి, పాండిత్యానికి కనకాభిషేకం వంటి అరుదైన సత్కారాలను పొంది తెలుగు సాహితీ చరిత్రలో చిరస్మరణీయమైన వైభవాన్ని సృష్టించారు. ఈ ఘట్టాలు తెలుగు కవిత్వ ఔన్నత్యాన్ని, కవుల స్థానాన్ని, కవులను, కళలను పోషించిన పాలకుల గొప్పదనాన్ని చరిత్రలో నిత్యం గుర్తుచేస్తూనే ఉంటాయి.

- డా.పోతగాని సత్యనారాయణ
9182531202

నాన్న అక్షర ప్రబోధం

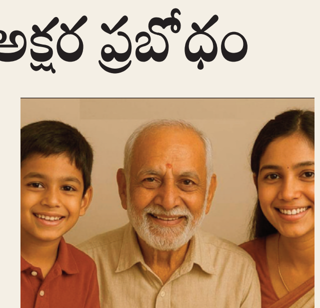

ఆటుపోట్లు జీవితాన
ఖచ్చితంగా తట్టుకుని
నిలబడాలి లోకాన
ధైర్యాన్ని కూడగట్టుకుని

పవిత్రమైన హృదయాన
భగవంతుని నిలుపుకుని
ఆధ్యాత్మిక చింతనతో
బ్రతకాలి కడు భక్తితో

చిరునవ్వులు వదనాన
సతతము పూయించుకుని
ఐకమత్యం చాటాలి
అందరినీ కలుపుకుని

చేయి చేయి కలిస్తేనే
మ్రోగుతాయి చప్పట్లు
దీపం వెలిగిస్తేనే
మాయమవుతాయి చీకట్లు

-గద్వాల సోమన్న,
గణితోపాధ్యాయుడు,
ఎమ్మిగనూరు,
సెల్:9966414580

సాహిత్య రచనలకు ఆహ్వానం

ప్రతి ఆదివారం నినాదం పత్రిక సాహిత్య అనుబంధం తీసుకురావాలని అనుకుంటుంది. దీనిలో వ్యాసాలు, సమీక్షలు, కవితలు, చిన్న కథలు మొదలైన సాహితీ పరమైన రచనలను ఆహ్వానిస్తున్నాం. ఈ రచనలను ఈ మెయిల్ లేదా వాట్సాప్ కు పంపించాలి.

sahityalahari0@gmail.com
Whatsapp No:6305584064